

CORPUS
IURIS CANONICI

EMENDATUM ET NOTIS ILLUSTRATUM
GREGORII XIII PONT. MAX.

IUSSU EDITUM

LIBRO VII DECRETALIU

ET

IO. PAULI LANCELOTTI

INSTITUTIONIBUS

AD AUCTUM

ACCESSERUNT

LOCI COMMUNES UBERRIMI

ET

INDICES TITULORUM CANONUMQUE OMNIUM

summa diligentia ac nova methodo concinnati.

TOMUS PRIMUS.

Editio magna fide a mendis purgata, ad meliorem ordinem, et ad antiqua exemplaria redacta, cui plura sunt adiecta maioris distinctionis gratia, quæque nunc primum cum Pithœana editione collata per parvas notas asteriscis indicatas utramque et Pithœanam, et Coloniensem complectitur.

AUGUSTÆ TAURINORUM MDCCLXXVI

EX TYPOGRAPHIA REGIA.

GREGORIUS PAPA XIII

ad futuram rei memoriam.

Cum pro munere Pastoralis humeris nostris iniuncto id præcipue nobis propositum habeamus, ut omni studio, diligentiaque omnes Christi fideles, his præsertim tam gravibus, calamitosisque temporibus in recta, & Catholica fide continere curemus: ac propterea id in primis nobis agendum, & providendum sit, ut omnem omnibus aberrandi ab ea occasionem subtrahamus; dudum ob huius rei executionem, adhibitis nonnullis ex Fratibus nostris sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, adiuncto etiam aliquorum doctrina, & pietate insignium Virorum studio, decretum Gratiani nuncupatum absque Glossis, necnon idem Gratiani decretum cum decretalibus Gregorii Papæ IX prædecessoris nostri, Sexto, Clementinis, & Extravagantibus, non modo cum veteribus Glossarum auctoribus, quibus, cum viri pii, & catholici fuerint, ignoscendum videtur, si quid vel ob errorem in illis, vel quia nondum pleraque a sacris conciliis definita fuerant, liberius locuti sunt: verum etiam cum his, quæ ab impiis scriptoribus tam extra in marginibus, quam etiam intra aspersa fuerant Catholicæ veritati contraria, revidendi, corrigendi, & expurgandi eam demandavimus. Cum autem ipsum decretum absque Glossis a præfatis a nobis deputatis iam totum emendatum, & correctum, ac nonnullis annotationibus illustratum exsistat, ipsiusque maior pars a dilecto filio Paulo Constabili, tunc sacri nostri Palatii Apostolici Magistro, una cum dictis decretalibus felicitis recordationis Gregorii IX prædecessoris nostri iam impressis, recognita, & approbata sit: reliquum vero eiusdem decreti una cum annotationibus prædictis tam absque Glossis, quam ipsum totum cum Glossis, Sextumque, & Clementinas simul, & Extravagantes, a dilecto filio Sixto Fabri, eiusdem Palatii nostri Apostolici Magistro, recognoscenda omnia, & approbanda in officina populi Romani, quæ ad hoc potissimum, ut libri sacri in ea fideliter, & incorrupte imprimantur, erecta fuit, imprimi, & impressa divulgari iusserimus: ac ut ad maiorem Christi fidelium ubique tam intra, quam extra Italiam, citra, & ultra Montes commorantium commoditatem, hoc iuris canonici Corpus fideliter, & incorrupte iuxta exemplar hic Romæ impressum a Catholicis Typographis, a Romano populo, sive ab eo deputatis, vel pro tempore deputandis electis, imprimi possit. Nos opportune providere volentes, ut hoc Ius canonicum sic expurgatum ad omnes ubique Christi fideles factum rectum perveniat, ac ne cuiquam liceat eidem operi quicquam addere, vel immutare, aut invertere, nullave interpretamenta adiungere: sed prout in hac nostra Urbe Roma nunc impressum fuit, semper, & perpetuo integrum, & incorruptum conservetur: motu proprio, & ex certa nostra scientia, ac de Apo-

CONCORDIA DISCORDANTIUM CANONUM

AC PRIMUM 1

DE IURE DIVINÆ, ET HUMANÆ CONSTITUTIONIS.

DISTINCTIO PRIMA.

HUMANUM genus duobus regitur, naturali videlicet iure, & moribus. Ius naturale est, quod in Lege, & Evangelio continetur, quo quisque iubetur alii facere, quod sibi vult fieri, & prohibetur alii inferre, quod sibi nolet fieri. Unde Christus in Evangelio a: Omnia quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, & vos eadem facite illis. Hæc est enim Lex & Propheta.

Correctores Romani. § 1 de Iure. Hoc loco in manuscriptis codicibus magna est varietas. Nam partim nulla est hac loco inscriptio: partim vero legitur: de iure scripto, & non scripto, & quod cum præponatur, & legum auctoribus, & duorum malorum electione, sive dispensatione. Aut: Ac primum de iure constitutionis naturæ divinæ, & humanæ. Aut: De iure naturæ, & humanæ constitutionis, quam Dominicus de Geminiano agnoscit, & existit in nonnullis antiquioribus editionibus. Aut: De iure naturæ, & constitutionis, que in scriptis maxime videtur convenire tractationi Gratiani, qui sæpe ad hæc capita revertitur, ut initio distinet. 3, 7, b, 15. Et xi q. 3 c. si que causa. Hunc totum locum indicans scribit: Require in principio, ubi differentia signatur inter ius naturale, & ius constitutionis. Verumtamen in hac tanta varietate, qua, ut alia coniectura mittantur, argumento esse potest, nullam hic a Gratiano ipso positam esse rubricam, satis visum est, retenta vulgata lectione, ceteras indicare.

C. I. Divina legis natura, humana moribus constant.

Hinc Ihd. in 1 lib. Etymol. cap. 2 ait:

Omnes leges aut divinæ sunt, aut humanæ. Divinæ naturæ, humane moribus constant: ideoque hæc discrepant, quoniam alia aliis gentibus placent. §. 1. Fas lex divina est: Ius lex humana. Transire per agrum alienum & fas est, ius non est.

Gratianus. Ex verbis huius auctoritatis evidenter datur intelligi, in quo differant inter se lex divina, & humana; cum ante, quod fas est, nomine divina, vel naturalis legis accipiantur: nomine vero legis humana, mores iure conscripserit, & tradidit intelligantur. §. 1. Est autem ius generale nomen, multas sub se continens species.

C. II. Ius genus, Lex autem species est. Unde in eod. lib. Etymol. c. 3 Ihdor. ait:

Ius generale nomen est: Lex autem iuris est species. Ius autem est dictum, quia iustum est. Omne autem ius legibus, & moribus constat.

C. III. Quid sit Lex.

Lex est & constitutio scripta.

C. IV. Quid sit Mos.

Mos est longa & consuetudo, de moribus tantummodo tracta.

Tom. I.

a Matth. 7. b per alienum) in Ihd. mansi. c Ihd. eod. c. 3. d Ihd. ibid. Ivo p. 4 c. 290. e eandem) in orig. mansi. & aliquot Gratiani.

Correctores Romani. § 1 Apud Ihdor. hæc antecedunt: Mos est vetustate probata consuetudo, sive lex non scripta. Nam lex a legendo vocata est, quia scripta est. Mos autem longa consuetudo est &c.

C. V. Quid sit Consuetudo.

Consuetudo autem est ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cum deficit lex. §. 1. Nec differt, an scriptura, an ratione consistat, quando & legem ratio commendat. §. 2. Porro si ratione lex constat, lex erit omne iam quod ratione consistit, dantaxat quod religioni conveniat, quod discipline congruat, quod saluti proficiat. §. 3. Vocatur autem consuetudo, quia in communi est usu.

Gratianus. Cum itaque dicitur: non differt, utrum consuetudo scriptura, vel ratione consistat: apparet, quod consuetudo est partim redacta in scriptis, partim moribus tantum utentium est reservata. Quæ in scriptis redacta non est, consuetudo, sive ius vocatur: b qua vero in scriptis redacta non est, generali nomine, consuetudo videlicet, appellatur. §. 1. Est autem & alia divisio iuris, ut in eod. lib. c. 4 testatur Ihdorus, ita dicens.

C. VI. Quæ sint species Iuris.

Ius est autem aut Naturale est, aut Civile, aut Gentium.

C. VII. Quid sit Ius naturale.

Ius naturale est commune omnium nationum, eo quod ubique instinctu naturæ, non constitutione aliquæ habeatur, ut vitæ, & frumina conjunctio, liberorum successio, & educatio, communis omnium possessio, & omnium una libertas, acquiescentia eorum, que coelo, terra, marique capiuntur: item deposita rei, vel commendata & pecuniæ restitutio, violentiæ per vim repulsio. §. 1. Nam hoc, aut si quid huic simile est, nunquam iustum, sed naturale, æquumque habeatur.

Correctores Romani. § 1 successio) In tribus codicibus manuscriptis Ihdori, & aliquot Gratiani legitur: liberorum successio, & educatio: qua lectio convenit cum lege 1 ff. de iustit. & iure, vorse. hinc descendit.

C. VIII. Quid sit Ius civile.

Ius civile est, quod quilibet populus, vel quæque civitas, sibi proprium divina, humaneque causa constituit.

C. IX. Quid sit Ius gentium.

Ius gentium est sedum occupatio, edificatio, munitio, bella, captivitates, servitutes, prostliminia, fœdera, paces, inducia, legatorum non violandorum religio, conturbia inter alienigenas prohibita. §. 1. Hoc inde & ius gentium appellatur, quia eo iure omnes fere gentes utuntur.

A

C. X.

a Ihdor. ibid. Ivo ibid. Pann. l. 2 c. 161. Tertullianus in libro de corona militis. b Quando ita simpliciter, ut ex nunc scatur: sed si consuetudo publica auctoritate in scriptis redigitur, & auctoratur, ne dubitetur, an alia probatione opus sit, nihilominus consuetudo est. c Ius aut naturale) orig. & aliquot Gratiani codices. Ihdor. eod. c. 4. d al. commodatæ restitutio. e Ihdor. eod. lib. c. 5. f Ihd. eod. lib. c. 6. g & inde ius gentium, quia eo) orig.